МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 5

Матеріали
Звітної науково-практичної конференції науковців МАУП
“Соціальна практика та теоретико-методологічні
засади модернізації України
(політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)”
м. Київ, МАУП, 30 листопада 2017 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

ББК 63.3(4УКР)я43
С76

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 12 від 25.10.17)

Редакційна колегія:
М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. І. Литвиненко, д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор).

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008 —

С76 Вип. 5: Матеріали звітн. наук.-практ. конф. "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)", 30 листопада 2017 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2017. — 352 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези доповідей учасників науково-практичних форумів МАУП, що відбувались у контексті загальноакадемічної Науково-практичної конференції "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)" з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2017
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2017

Варзар І. М.
Декомунізація та генеза науково-ідеологічного феномену 55

Отрешко Н. Б.
Декоммунизация — это не просто... 64

Єрескова Т. В.
Суспільна свідоміть в епіцентрі декомунізації 66

Попов В. Ж.
Шляхи вдосконалення політики декомунізації 70

МІЖНАРОДНА МОЛОДІЖНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин: виклики, пріоритети та прогнози"

Базильчук М. В.
Роль та значення Мюнхенської конференції в системі глобалізаційної безпеки 72

Voytko T. V.
Terminology in English language for specific purposes 74

Хак А. Б.
Міжнародна безпека в глобалізованому світі: латентні інформаційні війни та шляхи їх розв'язання 76

Панфілова В. В.
Військово-політичні та релігійні конфлікти в Югославії та засоби впливу на населення 78

Артюшенко О. М.
Мова як ментально-ціннісний орієнтир в сучасних міжнародних відносинах 81

Логунов Р.
Феномен демократії у сучасному світі 83

Логоша К. Л.
Латентна інформаційна війна у ході російсько-грузинського конфлікту у серпні 2008 року 85

Гончаренко Є. Ю.
Методичні аспекти вивчення ділової німецької мови 87

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Постнекласичні інтенції соціогуманітарного пізнання"

Мєлков Ю. О.
Від гуманітарності до гуманістичності: постнекласичні перспективи знання та освіти 90

Піляєв І. С.
Фрактальність як універсальний спосіб відображення соціальної дійсності 93

Повторева С. М.
Структуралізм і постструктуралізм в контексті сучасного гуманітарного пізнання 96

Попов В. Ж.
Вивчення історії повсякденності: підходи до визначення предмету 98

В. Ж. ПОПОВ
д-р іст. наук, проф., НН ІМВСН МАУП

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ

Природа повсякденності подвійна. З одного боку, її реальність організована навкруги конкретної людини, представляє приватне "тут" і "зараз", і тому їй притаманна суб'єктивність. У той же час у межах свого повсякденного світу людина живе та взаємодіє з іншими оточуючими її людьми. В ході історичного дослідження аналізується не тільки індивідуальний контекст, але контекст соціальний, політичний, культурний. Історик вивчає руйнування одного устрою життя, та виникнення іншого устрою, іншої повсякденності, яка, у порівнянні з попередньою, може показатися незвиклою, алогічною, і не зовсім повсякденною. Подібний аналіз дозволяє прослідити трансформацію ціннісно-нормативної системи, роль у цьому процесі окремих осіб, що намагаються змінити стиль життя як у масштабі суспільства в цілому, так і на індивідуальному рівні.

Історію повсякденності не можна зводити до побутових зарисовок з минулого. Самий скрупульозний опис побуту не здатний представити людей, що колись жили, були наділені задумами, які здійснилися, або мріями, які не вдалося реалізувати. Побут виглядає таким, що поволі та мало змінюється, таким, що чинить опір змінам. Подробиці побуту робили його зрозумілим людині більш пізнього часу, і до певного моменту ця зрозумілість цілком влаштовувала дослідників. Історики повсякденності багато що запозичили у етнографів, наприклад, інтерес до дослідження житла, системи харчування, стилю одягу. Принципова відмінність вивчення історії повсякденності від етнографічних досліджень побуту полягає у розумінні значущості історії подій, у прагненні показати різноманіття індивідуальних реакцій на череду політичних подій. Погляд через призму повсякденності дозволяє побачити історію у іншій перспективі.

Історія повсякденності ставить задачу не розглядувати дрібниці, а розглядіти подробиці, оскільки перше місце посідає не сам опис матеріального предмету, але ставлення до нього людей. Побутові деталі допомагають досліднику відшукати в історії те, що висловлювало на той момент "дух часу", співвіднести приватне існування людини з ходом історичних подій. Одна побутова деталь може дозволити історику повсякденності типізувати біографічне. Історик виходить з розуміння того, що для самих мешканців побут є звичайним та природним. Він є фоном, на якому реалізуються життєві плани, складаються відносини між людьми. І тому головним для дослідника повинен бути наступний крок — збагнення повсякденних турбот, тривог, надій людей досліджуваної епохи. Необхідно побачити їх світ "зсередини", зрозуміти значення, що його наповнювали.

Ознакою соціальної історії є увага не до вироблюваного продукту, а до його споживача. Кожний предмет, яким користувалися люди у минулому, набув символічного потенціалу, періодично знаходив нові значення, ставав частиною нових соціальних ритуалів, означав просування вгору або вниз по соціальним сходам. Наприклад, вибір певного одягу, типа плаття означав вибір своєї ролі у театрі епохи. За вимогами

до одягу завжди стояли конкретні культурні коди. Пануючий стиль одягу міг або означати встановлення свободи та рівності, або підкреслювати непорушність соціальної ієрархії. Обстановка та внутрішнє вбрання кімнат підтверджували самостійну репрезентацію сім'ї в очах відвідувачів. Історія міста буде неповною без історії ринкових площ та скверів, а історія оселі — без вивчення того, як використовувався її внутрішній простір. Навіть за невеликими жестами міг стояти важкий принциповий вибір. Цілком очевидно, що існує зв'язок навіть між нинішньою "споживацькою культурою" і інтересом до раніше існуючих форм споживання, проте історики цієї проблеми чудово віддають собі звіт у небезпеці зняття тимчасової дистанції.

Люди беруть участь у житті суспільства, рухомі не біологічним інстинктом, а повсякденними людськими потребами — зокрема, і необхідністю полегшити життєдіяльність свою і своїх близьких, прихильністю до свого способу життя, до речей, що його утворюють, цінностями, прагненням захистити та поліпшити свій світ, ненавистю до його ворогів.

Феномен повсякденності представляє пастку для дослідника. Її загальне розуміння оманливе, її повна ясність ілюзорна, доступність для спостереження не є доступністю для наукового аналізу. Реконструкція повсякденного життя пов'язана із складністю узагальнення та оцінювання різноманітних фактів, які розкривають її внутрішню неоднорідність та мінливу динамічність. Дослідницький процес повинен обов'язково супроводжуватися реконструкцією окремих елементів у єдину систему їх взаємозв'язку.

І традиційний історик, і історик повсякденності мають об'єктом свого наукового дослідження людську історію. Але для першого ключем прочитання є велика історія подій — військова, політична, державна, династична, дипломатична, класова. Зовні його уваги залишаються буденні, побутові деталі, суб'єктивні, особові характеристики. Історика повсякденності цікавить все: і історія побуту, і історія подій, точніше, вплив тих або інших подій на повсякденний побут людей, і історія казусів, і історія ментальностей та ментальних стереотипів, тобто історична психологія, а разом з нею історія особистих переживань людини. Іншими словами, підходи історика повсякденності інтеграційні.

Для цього напряму властиве особливе ставлення до джерела. Традиційний історик, відтворюючи минуле, спирається на історичні джерела, перш за все, письмові документи. Історик повсякденності слідує тим же шляхом. Тільки перелік джерел, що знаходяться у його розпорядженні, значно ширше та різноманітніше. Це не тільки власне історичні документи, неофіційні письмові та усні свідоцтва, образотворчо-візуальні документи, але і неісторичні — літературні, лінгвістичні, культурологічні.

Обов'язковим для історика повсякденності є аналіз текстології. Ключовим моментом сучасної джерелознавчої парадигми методології історії є розуміння джерела як продукту цілеспрямованої людської діяльності, явища культури. Це орієнтує, у свою чергу, на системне вивчення джерел, на звернення до всього об'єму творінь культури, які відобразили у собі соціальні, історичні, географічні, інформаційні, управлінські та інші аспекти розвитку суспільства та особи, влади та права, моралі, мотивів та стереотипів людської поведінки. Історику належить вчитуватися у тексти, використовувати нові засоби, щоб розкрити те, що криється за прямими висловами, і розшифрувати приховане значення, аналізувати правила та способи прочитання історичного тексту тією аудиторією, якій він призначався, і багато що інше.

Історики повсякденності відходять від установки, згідно з якою історичні джерела говорять самі за себе. Такий підхід перетворював історичне дослідження на докладний опис джерела. Для аналізу повсякденності характерне уважне прочитання

тексту джерела, спроби проникнути у його внутрішні значення, облік недомовленого і того, що випадково прориває ться. Історик, який ставить завдання реконструювати за допомогою джерел, що збереглися, "типове" для певного часу та певної соціальної групи, прагне з'ясувати мотивацію дій всіх учасників історичного процесу, і через це наблизитися до розуміння цих дій. При цьому фахівці з історії повсякденності відмовляються виступати у ролі об'єктивного судді минулого, відмовляються від бажання встати "над" джерелом, і над його автором. Натомість вони ведуть "діалог" з джерелом, користуючись тими прийомами, які в змозі забезпечити цей діалог, ставлять перед текстом питання, які його укладач або автор самі б ніколи не поставили, оскільки питання ці народжені сучасним станом наукових знань.

Користуючись психологічним прийомом вживання у сокровенне та водночас банальне, дослідник повсякденності неминуче створює більш суб'єктивоване знання, ніж знання, яке отримано за допомогою традиційного етнографічного або історичного опису. Праця дослідника повсякденності — інтерпретація чужих думок та слів — завжди є "перекладом" з чужої емоційної мови. У цьому випадку він зближується з дослідниками історії психології та фахівцями з історії приватного життя.

Радощі та страждання, мрії та надії людей попередніх поколінь часто залишають лише випадкові сліди у історичних джерелах, до того ж певним чином "зашифровані". Тому іноді єдиним способом вийти з тупика стає переоцінка тих свідоцтв, які вже використовувалися раніше у іншому ракурсі. Це можуть бути газетні статті та фотографії, за допомогою яких відбувається витягання деталей та прикмет буденного побуту. Корисним може бути залучення свідоцтв іноземців, яким більше впадають на очі культурні розбіжності у повсякденному побуті.

Історик, у результаті, повинен привести свої мікроісторичні дослідження до єдиної системи взаємозв'язків, тільки у такому вигляді маленькі елементи допоможуть відповісти на великі питання. Не випадково критики історії повсякденності як "зворушливих розповідей з життя людей з маси" затверджують, що авторам робіт з історії повсякденності є чому повчитися у фахівців з соціальної історії — вони мають на увазі складність перетворення безлічі "історій" у цільну картину. В ідеалі дослідження з історії повсякденності повинні писатися іншою мовою, у яку дослідник може вкласти і своє власне емоційне сприйняття наочного світу, оточуючого людину минулого.

Вивчаючи структури повсякденності, які існували у минулому, люди здатні по-іншому оцінити свій кожний сьогоднішній день, його скороминущість, стрімкість, і у той же час зв'язаність з іншими такими ж днями, своїми та чужими. Кожний з таких днів постає не випадковістю, але невід'ємною частинкою внутрішнього змісту, наповнення всієї культурної традиції. З другого боку, вивчення історії повсякденності примушує розглянути типологію там, де вона гірше за все помітна, тобто у індивідуальних рішеннях, що приймаються у різних ситуаціях. І тоді з'ясовується, що історія повторюється тому, що поволі міняємося ми самі — не відвернуті, віртуальні соціальні структури, а саме ми, живі люди. "Історія повсякденності" доводить: люди не однаково рухаються по одній і тій самій колії, а тому індуктивний шлях – шлях до пізнання загального (уявлень про світ деякої групи людей або всього суспільства) через окреме (життя, "повсякденності" окремих людей) — дуже продуктивний шлях відтворення життя минулих століть.

Отже, на наш погляд, категорія повсякденного включає сферу подій публічного повсякденного життя, перш за все, дрібні приватні події, у межах яких люди шукають шляхи пристосування до подій зовнішнього світу. У повсякденність входять всілякі обставини приватного домашнього життя, побут у найширшому значенні, а

також емоційна сторона подій та явищ, переживання буденних фактів та побутових обставин окремими людьми та групами людей. У широкому сенсі наше повсякденне життя — це діяльність по задоволенню наших потреб, характер яких і можливість реалізації залежить не тільки і не стільки від нас самих, скільки від характеру епохи та рівня соціально-економічного розвитку суспільства. До виключень з повсякденності звичайно відносять свята. У випадку, якщо свята розігруються по одному і тому ж сценарію, що повторюється, тоді вони, хай незвичайні, яскраві, неповторні, теж перетворюються на частину повсякденної рутини. Надзвичайні події порушують сумовитий перебіг буденного життя, хоча переживання цієї події відноситься до повсякденного існування. Втім, повторюваність надзвичайних подій вводить їх до кола звичних явищ. Незвичайні форми відпочинку, незвичайний спосіб життя, який ніким не повторюється, можуть вважатися повсякденними практиками для окремих категорій громадян, але тут неможливі які-небудь узагальнення. Тут дослідник вступає у сферу історії казусу.